

OVERDEKTE MESTVAALTEN.

DOOR DR. W. C. H. STARING.

(Overgedrukt uit de Nieuwe Boeren-Goudmijn, tevens Bijblad van de Landbouw-Courant 1867, N°. 4.)

Onder redactie van Dr. L. MULDER, te Arnhem.

Het is reeds eene oude historie, die strijd over de mestvaalten; de bewaarplaatsen van den mest met een dak overdekt, contra vaalten in de open lucht; en evenwel is het pleit nog bij lang na niet zoodanig beslist, dat geene stem zich meer tegen de overdekte durft te verheffen. De Vlamingen zijn zonder twijfel de eersten geweest, die op het denkbeeld gekomen zijn, om de stallen zoo ruim te maken, dat er geene behoefte bestond om den mest van het vee naar buiten te brengen, anders dan rechtstreeks uit den stal naar het land; en vandaar dat zij reeds voorlang hunne stallen zoodanig ingericht hebben als men ze in het begin dezer eeuw, door SCHWERZ, in zijn beroemd werk over den vlaamschen landbouw, vindt beschreven en afgebeeld. Het zijn de stallen, gelijk wij ze binnen onze grenzen, in Noordbrabant aantreffen, en die algemeen in Noord-Nederland bekend geworden zijn, toen velen onzer jongelieden,

in 1830 en eenige volgende jaren, als schutters gedwongen waren, hun verblijf ten platten lande in die provincie te houden. Gelijk 't in dien tijd algemeen bij onzen landbouw gesteld was, kende men in de eene streek niet dan zeer oppervlakkig, van hooren zeggen, den landbouw in de onmiddelijk nabij liggende, en zoo behoorde het ook onder de onbekende zaken, dat de zandgronden van Noordbrabant grootendeels behandeld werden op de wijze als bij den te recht beroemden landbouw der Vlamingen plaats vond, en dat hier ook de zorgvuldige bewaring van den mest, met het aankooopen van beer en asch, in gebruik was. De landbouw-maatschappijen en de landbouw-congressen hebben later in het verspreiden der kennis van onzen eigen landbouw eene groote verandering te weeg gebracht, evenzeer als de geschriften, de tijdschriften en weekbladen bovenal, die sedert dien tijd uitgegeven zijn.

De overdekte vaalten werden omstreeks 1831 in de overige provinciën bekend. Sommigen trachtten de Noordbrabanders na te volgen, en in het openbaar werd het al of niet raadzame, om zich de kosten der grootere gebouwen te getroosten, besproken; terwijl zelfs nu en dan in de landbouw-tijdschriften, min of meer heftige strijders voor en tegen de zaak te velde trokken. Indien ik het wel heb, is de eerste, goed ingerichte overdekte vaalt in de noordelijke provinciën en buiten Noordbrabant, die van wijlen den Nestor van onzen landbouw, VAN BRAKEL VAN DEN ENG, te Lienden. Hij vond navolgers op de klei in de Betuwe, en op het zand bij VAN

WASSENAER CATWIJK, op Hoekelum bij Wageningen, alsook in het Zutphensche, op het Joppe en elders, zoodat er langzamerhand een groot aantal zoodanige stallen, over het geheele land verspreid, opgebouwd werden.

Op verre na evenwel is die verspreiding niet zoo algemeen geweest, als de voortreffelijke inrigting verdiende, en als zij zonder twijfel met der tijd wezen zal, wanneer er meer landbouwkennis, en wel bepaald kennis van landbouw-bouwkunde, bij diegenen te vinden zal zijn, welke gewoonlijk over de inrichting der landbouw-gebouwen te beslissen hebben; dat is bij de landeigenaren en bij de boeren, die op eigen plaatsen hun bedrijf uitoefenen. Wanneer men algemeen de voordeelen van de vaaltstallen beseft, zou er voorzeker geene nieuwe boerenwoning opgetimmerd worden zonder dat deze inrichting geheel of gedeeltelijk wierd toegepast. Men kent ze echter niet voldoende, en vandaar valt het oordeel over de zaak dikwijls geheel verkeerd uit, terwijl men het tegen elkander overstellen van goede overdekte vaalten, tegenover goede vaalten in de open lucht, geheel uit het oog verliest.

Niets is onvruchtbaarder dan die strijd met ongelijke wapenen, waarbij de slecht gewapende van zelf het onderspit moet delven. Een goede ruime vaaltstal moet niet gesteld worden tegenover den mestpoel, waarin men den mest regelmatig laat uitloogen, alvorens hem naar het land te brengen, tevens zorgende, dat het loog, als iets vuils en onbruikbaar, in dezelfde sloot terecht komt, waarin men ook de menschelijke meststoffen opvangt, ten einde deze hare kracht uitoefenen op de groot en

forsch opschietende onkruiden, die de boorden dezer slooten bedekken. Evenmin dient men tegenover eenen echten, onderwetschen Brabandschen vaaltstak, waarin de dieren voortdurend tot ver over de enkels in den modder verzonken staan, en hun de onreinheid met klonters aan de huid blijft kleven, eene met zorg ingerichte vaalt in de open lucht, gelijk die in lateren tijd zijn ingericht, te stellen.

Slechte vaalten in de open lucht hebben zeker alsnog de overhand bij de gewone boeren hier te lande. Ook de gewone vaalten der Engelschen behooren daaronder. Men weet, en uit de engelsche prenten is zulks bovendien genoeg bekend, dat aldaar de bewaarplaats voor den mest eene opene ruimte is in het midden der stallingen, waarop deze uitkomen en een groot gedeelte van den veestapel vrijelijk rondloopt. Afdaken omringen die vaalt en beschutten het vee en het hun toegedeelde voeder, tegen den regen; maar de afdaken leiden den regen dan ook meestal weder op de vaalt, waardoor deze, in weerwil van bergen stroo, welke men er in doet verzinken, gewoonlijk in den toestand van eene volgezogene spons verkeert. Schilderachtig zijn de engelsche vaalten zonder twijfel, maar men moet ze niet met een prozaisch oog, bij eenen regenachtigen dag bezien en nog veel minder betreden, wanneer de voeten niet door hooge, waterdichte laarzen beschermd zijn. Geen wonder, dat zulke vaalten meer verrot stroo dan mest opleveren en dat er, ook in Engeland, algemeen tegen geijverd wordt. De groote weezin der Engelschen tegen het besteden van vele kosten aan landbouw-gebouwen, heeft nog slechts

weinig geleid om het door Prins ALBERT, bij de Vlaamsche hoeve te Windsor gegeven voorbeeld, te volgen. In het tijdschrift *de Volkslijst* voor 1862, blz. 283, is die Vlaamsche hoeve, met hare groote overdekte vaalt, afgebeeld.

Van goede vaalten in de open lucht vindt men er eene menigte beschreven, en ook hier te lande zijn er te vinden. De ruimte waarop dagelijks de mest uit de stallen gebracht wordt, is zoodanig aangelegd, dat al het vocht uit den mest met het regenwater naar een laag gedeelte te zamen vloeit, en opgevangen wordt in eenen gierput, waarop eene pomp geplaatst is. Naar de behoefte zulks vereischt, kan men dan dit vocht weder over den mesthoop verspreiden, of afzonderlijk, tot overmesten van grasland, bezigen. Is zulk eene opene vaalt omheind en laat men den mest, door loslopend vee te zamen treden, dan heeft men zeker eene mestfabriek, die vrij wat verkieslijker is dan zelfs de zoo even genoemde echte Brabandsche vaaltstallen.

Maar zoo behooren de vaaltstallen of overdekte vaalten ook niet ingericht te zijn. De beste vorm is eene groote overdekte ruimte, die door de stallingen van het rundvee en de paarden omgeven is, en waarin dus de mest van deze, onmiddelijk van onder het vee, kan uitgeworpen worden. De paardenstal kan op de gewone wijze ingericht zijn; voor den rundveestal is het 't beste om het voorbeeld der Hollanders en Friezen te volgen en de dieren op de zoogenoemde groep te plaatsen. Met weinig, of zelfs met geen strooisel hoegenaamd, is men dan in staat om het rundvee droog en zindelijk te houden,

door telkens den mest uit de groep in de vaalt te werpen. In de vaalt wordt dan de mest met stroo of drooge aarde in zoover vermengd als noodig is, om die tot eene vaste massa te zamen te laten treden, door jong rundvee of varkens, die men los op de vaalt laat rondloopen; want ook uit de varkensschotten kan men toegang tot de vaalt geven, hoewel buitendien opene loopden voor deze niet te vermijden zijn, wanneer men ze eene goede gezondheid wil doen genieten. Dat men buitendien de aalt uit de stallingen naar verkiezing in eenen gierput kan laten affloopen, is zeer aan te raden; want meestal heeft men vrij wat meer last in den vaaltstal van te veel, dan van te weinig vocht. Heeft men overvloed van stroo, dan is de vaalt gemakkelijk droog te houden; maar dit zal wel alleen op die boerderijen het geval zijn, waar de natuurlijke vruchtbaarheid van den bodem veroorlooft, om eenen betrekkelijk geringen veestapel te houden. Wordt die grooter, dan is het zeker zaak om het stroo eerst door de magen der dieren te laten gaan, alvorens dat in de mestvaalt te werpen. Het zich zoozeer vermeerderend gebruik van hakselsnijders bewijst ten duideljkste, dat men ook hier te lande dien weg in wil, en dus gaarne zooveel doenlijk het stroo als strooimiddel wenschte te besparen. Bij gebrek aan stroo dient men alzoo den mest met aarde te vermengen, ten einde hem naar den akker te kunnen vervoeren. Hierin zijn nu de Vlamingen en Noordbrabanders na te volgen, welke aarde uit hunne akkers spitten om die in den stal met den mest te vermengen; en buitendien is daartoe alle ruigte,

waarover men te beschikken heeft, best te gebruiken. Licht heeft men echter te veel vocht in den vaaltstal, en bij zomer-stalvoeding, wanneer het rundvee volop groen voeder geniet, verandert de vaalt dikwijls in eenen modderpoel, waarin geene vastheid te krijgen is, dan door een sterk strooien met drooge aarde. Om die aarde in voldoende hoeveelheid bij de hand te hebben, bestaat er in eenen droogen zomer geen bezwaar; maar bij regentijden en wanneer 's winters de vorst den grond verstijft, staat men dikwijls met de handen in het haar en beklagt de arme dieren, die in den vaaltstal rondsoppen, evenzeer als het trekvee, dat den mestwagen uit den modder moet opwerken. Is men alzoo verplicht om met aarde te strooien, dan zal men ook gedrongen zijn om nabij den vaaltstal eene voldoende ruimte te overdekken met een licht dak, waaronder de aarde in den geschiktsten tijd bijeen te brengen en droog te bewaren is. Velen hebben van dat strooien met aarde moeten afzien, omdat zij zich die niet droog wisten te verschaffen, en daartoe is, in gewone omstandigheden, ook geene mogelijkheid, wanneer men niet besluit tot het in droogen tijd bijeenbrengen en onder dak bewaren van zooveel aarde als men noodig heeft.

Het gewone gebrek van de vaaltstallen is dat men ze te klein aanlegt; want als algemeenen regel moet men aannemen, dat zij minstens een vierde gedeelte van al den mest moeten kunnen bevatten, die op de boerderij gebezigd wordt. Is de ruimte geringer, dan loopt men gevaar van te moeten uitmesten wanneer er geene akkers beschikbaar zijn, en men

mist dan het groote voordeel van den mest onmiddelijk naar het veld te kunnen brengen en onder te ploegen. Al het verwerken van den mest, het opladen en afladen, moet tot het onvermijdelijk noodzakelijke beperkt worden, want dit kost geld, dat men met vrij wat meer voordeel tot het aankopen van mest kan besteden. Met het dagloon van één arbeider, gedurende een jaar tijds uitgespaard, kan men immers twee bunders lands eene goede bemesting van guano geven?

Wanneer men nu zulk eenen goed ingerichten vaaltstal vergelijkt met de gewone, hier te lande gebruikelijke stallen, die telkens uitgemest moeten worden, en waarbij men dan den mest in de open lucht bewaart, zoo kan er een aantal voordeelen worden opgesomd, die de keus niet moeielijk maken. Alleen moet nu nog worden uitgemaakt, of de kosten van het gebouw tegen de te verkrijgen voordeelen opwegen; maar om dit met cijfers aan te toonen is hoogst bezwaarlijk, omdat hierbij veel afhangt van plaatselijke omstandigheden, vooral ook van de bestaande gebouwen, in zoover die meer of minder kosten vereischen om tot eenen vaaltstal ingericht te worden. Bij de reeds aanwezige gebouwen, is het eene uitmuntende gelegenheid voor den landbouwbouwkundige, om zijne kennis te doen blijken en voor de minste kosten de meeste ruimte en de meeste gemakken bij de verzorging van het vee te bezorgen. Het behoorlijk inrichten der landbouwgebouwen is een nog grootendeels te ontginnen veld ten onzent, en het is ongelooflijk hoevele gebouwen er, door gebrek aan kennis bij de bouwmeesters, verknoeid worden.

In alle geval kan men den vaaltstal, bij eene boerderij van eenigen omvang, licht op eene jaarlijksche besparing schatten van honderd gulden aan dagloon, zoodat die stal, zoo hij voor een paar duizend gulden te verkrijgen is, althans de kosten goed zal maken.

Heeft men dus de uitgaaft vergoed, alleen door besparing van arbeidsloon, dan worden de overige voordeelen, de zuivere winst, die de vaaltstal afwerpt. Zonder twijfel toch is de mest uit zulk eenen goed ingerichten stal beter dan degene, die in de open lucht bewaard wordt en aan uitdroogen en uitloogen blootgesteld blijft, zelfs wanneer de plek met de meeste zorg is aangelegd en door het besproeien met gier de mest zooveel doenlijk tegen uitdroogen wordt beveiligd. Een Engelschman, die vergelijkende proeven genomen heeft met den mest uit eene overdekte vaalt en, daartegenover, met dien uit eene, op de aldaar gebruikelijke wijze ingerichte, opene plaats, oogtte £1400 Ned. pond aardappels, 19 mud tarwe met £375 pond stroo en 1257 pond hooi bij den onderdak bewaarden mest, tegen 7700 pond aardappels, 17 mud tarwe met 950 pond stroo en 800 pond hooi bij den anderen.

De besparing van stroo is natuurlijk aanmerkelijk en wordt door dienzelfden Engelschman op een derde geschat, dat ook niet te veel zal zijn; want men behoeft dan geen stroo hoegenaamd om het regenwater op te slorpen, waartoe bij de engelsche open mestplaatsen zoo verbazend veel misbruikt wordt. Bij eenen goed ingerichten vaaltstal alleen is het buitendien doenlijk, om met aarde te strooien, om alzoo het gebruik van stroo tot de minst mogelijke hoer-

veelheid terug te brengen, en om eenen schat van veevoeder te winnen, waardoor de veestapel uitgebreid en mest, in stee van verrot stroo, naar den akker gevoerd kan worden. Het is niet mogelijk om beter eene gelijke vermenging van mest en strooisel te verkrijgen, dan door beide, laagsgewijze in de overdekte vaalt gevleid, door jong vee in elkander te doen treden, of dit werk aan varkens op te dragen, welke zich met het grootste genoegen van die taak kwijten.

Besparing van arbeid bij de mestbereiding zal een ieder opmerken, die eenigen tijd de zorg gezien heeft, welke daaraan in eenen vaaltstal te besteden valt. Het zoo lastige, tijdroovende stal-uitmesten geschiedt thans in denzelfden tijd, waarin men de gewone stallen strooit, en het vervoer van den stal naar de vaalt wordt geheel uitgewonnen.

Ziedaar nu, geloof ik, alles herzegd wat er over vaaltstallen of zoogenoemde overdekte mestvaalten reeds herhaaldelijk gezegd is. Dat de schotel eens weder opgewarmd wordt, schijnt mij hoogstnoodzakelijk, omdat daarvan algemeen nog steeds te weinig opgedischt wordt, en de zaak zelfs meer of min in het vergeetboek dreigt te geraken; want steeds gaat men voort met de stallen te bouwen zoo als de voorvaders die, elk naar de gewoonte der streek zijner inwoning, gebouwd hebben. De Haarlemmermeerpolder is daarvan een treffend voorbeeld. Op weinige uitzonderingen na, heeft elke boer daar eene woning gebouwd, zooals in de provincie, vanwaar elk herkomstig is, gevonden wordt; en evenwel zullen er, voor dezelfde streek, toch wel twee in-

richtingen en geene enkele meer, ééne voor akkerbouw en ééne tweede voor veehouderij als hoofdzaak, de beste zijn. Niet het vooroordeel, dat de boer van huis medebrenge, maar gezonde kennis van landbouw-bouwkunde moest uitgemaakt hebben aan welke inrichting der gebouwen men de voorkeur had moeten geven. Voor zoover mij bekend is, vindt men in den Haarlemmermeer maar eene, ongelukkig juist zeer slecht ingerigte, overdekte mestvaalt, en op de inrigting der onoverdekte vaalten valt ook niet te roemen. Men dient evenwel te erkennen, dat, in eenen polder, die nog vele jaren op rooibouw teren kan, zonder vrees voor uitputting, men het den lieden niet al te euvel duiden mag, dat zij nog niet in de mestbereiding het te zijn of niet te zijn van hunne boerderijen zoeken.

